

**Carmen de Martyrio
Maccabaeorum**

Rex fuit Antiochus Syriae ditissimus olim,
in cuius regno mater natiq̄ue fuerunt
septem, ut fama refert, de sancta gente creati,
quos cura adsidue generis meminisse iubebat
et legi servire datae: sic namque volentes 5
de populo meliore dei sua iura tenebant.
rex avidus mutare fidem, mutare timorem
iustorum voluit, populo ut misceret iniquo.
praemia promittit matri, promittit et auri,
et quidquid posset toto conquirere regno, 10
si modo mutaret mores sensusque priores,
cogeret et natos alios sibi fingere mores.
illa negat tacitumque premit sub corde dolorem.
hanc postquam nulla potuit compellere praeda,
temptavit primum tormentis vincere saevis; 15
pertulit illa graves gemitus et tristia regis
verbera non timuit. victum ut se vidit at ille:
"Heu, quid agam," dixit, "vincis quod femina regem?
non tamen effugies; plus est, quod, dura, dolebis:
in natos saevibo tuos; licet, improba, perstes, 20
hac certe ratione meum sanabo dolorem."
sustulit illa manus caelumque aspexit in altum;
emisit gemitus et talia verba locuta est:
"Tu licet et gazas tradas et regna, tyranne,
non capimur regum donis, nec munera sanctis 25
eripient promissa dei. spes certior illa est,
quae vitam nobis promittit tempore longo:
hanc sequor, hanc didici, non lubrica tangere dona;
sumere divitias facile est et perdere vitam.
sed licet et flammis post vulnera saeva mineris, 30
nil mutare potes, quod primis coepimus annis.
virtute id cum lege data mihi vincere certum est.
quid nunc, saeve, iubes? natis quid, dure, minaris?
hoc solo poteris matrem turbare dolore.
est mihi namque deus spes, est mihi cura meorum, 35
per quam spero equidem te nullum vincere posse.
caeli, quaeso, fave, numen, quia iusta rogamus."
rex furit Antiochus, turbatus corda tumultu
concutit et saevos testatur lumine vultus
miraturque diu, possit quod femina tantum. 40
"Pare, age, miles!" ait; "regi quoque pare, minister!
vos famuli parete mihi! date digna furenti
femineo tormenta malo; saevire furentem
femina me cogit: quod plus est, femina vincit
regis iussa sui! sed non inpune locuta est: 45
membratim perdam septem quos perfida natos

intra se retinet: quorum qui primus habetur,
 hic primus pereat; perdas sic ordine cunctos, 48
 cernat ut ipsa suos mater nunc aspera natos 50
 cratibus inpositos subiectis urere flammis. 49
 poena autem manet haec; celeres decet esse ministros." 51
 Interea fecunda parens iam crine soluto 52
 stabat et, hortanti similis, iam pectore nudo
 ubera protendens, natorum alimenta suorum,
 non confusa aperit, natumque ut vidit ad ignem 55
 constantique gradu fortem procedere, dixit:
 "Tu mea progenies, tu primus respice matrem.
 tu certe meus es: nunc nostri, nate, memento!
 te primum peperit, tu nunc imitare parentem:
 sume meos mores et regem vince tacendo; 60
 tu poteris durare diu, si tempora vinctes.
 perfida ne superet sanctos violentia regis.
 utere consilio matris, nec damna timebis.
 fortior esto aere saxoque potentior ipso;
 ingredi ut iuvenis, patienter vince dolores." 65
 Ille modo ad matrem vultus, modo tollit in altum,
 dumque tacet tacitusque rogat, quem debet, et orat,
 non sensit rapidos subiectis cratibus ignes.
 corpus inane fluit; mater gavisata dolore est
 et dixit: "Vici; vincam sic saepius, oro; 70
 duret natorum virtus incognita regi,
 sed iam nota deo, populi qui pectora novit."
 Finierat primi partus fecunda dolorem,
 sed remanente metu pro pluribus anxia mater;
 dissimulatque tamen, ne regem gaudia tangant. 75
 rex stupet Antiochus nec credit posse sequentes
 poenae tale genus simili pervincere sensu.
 coepta iubet peragi; mater non territa mansit.
 sed tamen ut vidit pallentem adsistere natum,
 haec secum volvens aliqua iam parte levatur: 80
 "Ecce secunda mihi partus producit aetas:
 quam similis fratris formae! si pectore duras
 et sequeris primi partus vestigia nostri,
 esse meus poteris, poteris reparare salutem,
 quam iam frater habet matris praecepta secutus. 85
 pone metus regisque minas contemne furentis
 regnaque, quis cursim labentia tempora dantur.
 non poterit post ista tibi rex iste nocere;
 sed poteris post haec tu regi, nate, nocere.
 temporis ecce levis conscendere cogaris ignes! 90
 virtutis locus est: languentem pone timorem.
 esto memor nostri, generis si sensus inhaeret.
 hic, qui sceptrum tenet, regno qui saevit in isto,
 tempus inane agitat regno vitaeque carebit
 damnatusque nocens aeternos sentiet ignes: 95

tu securus eris turba comitante piorum.
 aspice, nate, meos vultus et suspice caelum
 auctoremque deum, per quem tibi vita paratur.
 fac melius fratrisque tui vestigia calca:
 non quod iste iubet, sed quod deus imperat, audi." 100
 sicut erat monitus matrem caelumque videre,
 constitit atque hilari vultu contemnere regem
 coepit et ut ridens ardentem inruit ignes
 conlapsusque iacens anima superante quieuit.
 mater ut hoc vidit, rigido sic ore locuta est: 105
 "Felix parte aliqua sum: iam iam non potes omnes,
 saeve tyranne, meos cruciando vincere natos.
 te gravior mox poena manet, crudelis, in igne,
 quam patiere brevi: deus haec namque omnia cernit."
 Iam duo securi contempto rege manebant, 110
 spes melior iam matris erat: iam tertius instat
 ecce locus poenae; si poena est vincere regem
 et servire deo: laus est, non poena furentis.
 tertius adtrahitur iuvenis frendente tyranno,
 qui nondum satiatum erat; furor intus et ira 115
 saevibant pariter, quod fortia pectora fratrum
 viderat inpavide regis superasse furorem.
 constitit ante pedes iuvenis florentibus annis,
 egregius forma, dignus qui regna teneret,
 dignior Antiocho, et sic meliora secutus 120
 regna volente deo; mater cui talia fatur:
 "Accipe, nate, tuae securus dicta parentis;
 accipe, ne segnis perdas virtutis honores.
 sunt tibi iam fratres pietatis sede manentes,
 iam meliore loco, quam regna labentia regis. 125
 quorum si proprios attingis pectore sensus,
 victor apud populos regem superasse fereris,
 sicut fama tuos iam misit in omnia fratres.
 his accede, precor; sunt haec aptissima dona:
 contempsisse nefas et iura relinquere regis 130
 indomiti, quem nulla manet post ista voluptas."
 at iuvenis tacito mittebat murmure voces;
 oranti similis palmas tendebat in altum
 subnixoque genu matris pendebat in ore, 135
 qua licet aspectu corpus cui turba premebat.
 qui simul admonitus cratem conscendit, in igne
 intrepidus certa fide sua membra locavit,
 conciderunt flammae tepida remanente favilla
 corpusque inlaesum tellus ad aperta recepit, 140
 sancta quoque ad superos anima inviolata recessit.
 At mater dubitans, gemitus an gaudia sumat,
 haesitat et querulo sic est sermone locuta:
 "Quid nunc, dire, paras? iussis parebimus omnes.
 sed numera partus, custos ne subtrahat ullum!

ac licet ipse velis, non sum passura, tyranne, 145
 ut non isto omnes pereant certamine nati.
 temporis ista tui mutes licet horrida poena est
 duraque damnatis eadem sententia natis.
 si graviora putas, si sunt graviora, minare!
 quodque meos cernis vultus, horrore teneris? 150
 gaudemus pariter, quotiens decernis in istos."

Ardet at ipse magis rabida rex concitus ira
 temptarique putat, ne sic et cetera fratrum
 turba ferat poenas, matremque hoc quaerere sentit.
 durat in exitium quartumque addicere natum 155
 poenae mox voluit; lassati iamque ministri
 nec regis furias nec regem ferre valebant.
 pro pudor! erubuit vultus ostendere matri
 natus et attonita mente confundere coepit.
 hunc postquam stantem submisso lumine vidit, 160
 talibus aggreditur dictis monitura timentem:
 "Quartus es a primo partus mihi, quartus et infans.
 quae nunc verba tibi, quae possum dicere, nate,
 hoc nisi, quod solum durata potentia tecum
 sit simul et virtus, sanctae quoque originis auctor? 165
 illi debemus, regi quodcumque negamus;
 ille dedit nobis Abraham cum semine sancto,
 per quem nobilitas, per quem genus omne probatur,
 quod manet in domino sanctum; quia nascitur Isac
 tunc, cum iam nullum natum sperare senectus 170
 sponte sua poterat, sterilis quia Sarra manebat.
 illa tamen peperit, generisque propagine coepta
 ex insperato remanent tibi, Sarra, nepotes,
 Esau et patria deductus origine Iacob,
 quos scimus partu geminos peperisse Rebeccam. 175
 hinc sumus, hinc orimur; genus hoc tibi, nate, petendum est.
 tu tibi pande viam, genitori accede priorum,
 quorum progenies totum dispersa per orbem
 invidiam patitur, dominum quia sola potentem
 mente colit iusta nec turbae accedit iniquae. 180
 quid tibi cum tristi vultu? quid lumina terra
 fixa tenes? caelum potius caelique parentem
 conspice! ne dubita, mater tibi prospera monstrat,
 quidquid inest. patienter adi, comitare valenter
 turbam, nate, meam numerumque hortare sequentem." 185
 sic dilecta parens luctus et gaudia miscens
 finierat claros monitus. tum luminis orbes
 ipse levat matremque oculis intendere coepit,
 nil iam triste gerens habitu vultuque fatetur
 se timuisse nihil nisi tristia vulnera matris 190
 per partus divisa suos. sicque ipse tenentum
 elapsus manibus cursu contendit in ignes.
 mira loquar: non flamma comas, non contigit ora;

corpus ut exanimum flammis superarat et ignes,
 ore patente, tamen tacito, qua spiritus iret 195
 unde acceptus erat, pariter cum sanguine fugit.
 hoc ipso gavisus parens, quod, qui modo tristi
 constiterat vultu, fretus mox pectore toto
 paruerit monitis et regis tempserit iras.
 sic est orsa tamen, cum rex dubitaret in illos 200
 qui superant, gemitusque darent pia turba ministris,
 regem execrantes, tacito sermone querentes:
 "Protrahe! quid dubitas? nulli iam parcere debes
 nec potes, ut cupias: decretum rumpere noli.
 appello regem, totum qui temperat orbem, 205
 cui mare, cui caelum, caeli cui sidera parent,
 quod, nisi producis, timor est. iam segniter haeres,
 iam sentis, quae regna petat, quae gloria nobis
 parte in utraque manet, si iam tu parcere nolis.
 nam quoscumque tuo iussisti excedere regno, 210
 saevitia comitante tuum vicere furorem,
 nempe tuum, laetique manent in sede piorum.
 forsitan hoc mortem credas, furiose tyranne:
 vita est longa magis regnoque potentior isto,
 quod regis et cuius extrema in parte moraris. 215
 hos quoque si metuis: superant aetate minores:
 contemptaque simul vici tua regna, superbe;
 sed perage imperium nec partus divide nostros:
 hos quoque da flammis et viribus utere regni;
 mortalis tamen es nec in aevum regna tenebis." 220

Concipit Antiochus furias saevusque tyrannus
 aestuat et gemitus inter sua pectora volvit.
 consentit cum mente dolor tristisque gravatos
 attollit vultus et talia verba profatur:
 "Haec tua libertas et dura potentia linguae 225
 atque hic, quem tumida portas cervice rigorem,
 sentiet, irati regis quid tempora possint.
 si nondum es satiata malis et fingere temptas
 laetitiam luctusque tuos in gaudia vertis,
 non mutabo necem: gaude, laetare, triumphas, 230
 dummodo sic vincas, ut sis suprema tuorum:
 sic furiosa animis natorum funere gaude!
 hos quoque do flammis; hoc nec mutare potestas
 ulla potest; decreta manent - laetare superstes
 natis orba tuis. et ne mea iussa morentur, 235
 ordo suos peragat cursus. producite natum,
 ne vani pereant ignes dubiusve videri
 rex possit. certe timor est mihi femina nullus."

Praecipuus de gente tua produceris, ore
 et specie mirande puer, cui pectore virtus 240
 firma manet (iamque hinc poteris vel vincere regem).
 ad quem sic placido mater sermone locuta est:

"Si dare complexus matri tibi, nate, liceret,
 confiteor, soli post vulnera, nate, dedissem;
 sed me dura vetat tristisque potentia regis. 245
 deneget amplexus, dum sit vox libera nobis
 et liceat meminisse dei legemque tenere
 non a rege datam, sed quam deus arbiter orbis
 tradidit et mundi rector, Mosesque petitam
 accepit populoque dedit, cui maxima laus est 250
 nosse deum, meritum cui nos debemus honorem.
 tu modo ne dubites monitis parere parentis!
 sit vigor et virtus, penitusque in pectore toto
 mens maneat iam plena deo; sit fortior aetas,
 quam regem sperare fuit superare iubentem. 255
 o quanta est virtus, quanta est fiducia forti!
 sed iam ne dubites medias pervincere flammam!
 victor eris, mihi crede, puer, victorque redibis.
 ossibus et validis miscebunt corpora nervi,
 servatas animas iterum in nova viscera reddent. 260
 sed ne forte tamen rapidus te terreat ignis:
 fratrum sume animos aeternumque invoca nomen."
 iussa facit tacitusque deum testatur et orat
 murmure, quo poterat. puerum non impedit aetas,
 non timuit cratem expositam matrique volenti 265
 paruit et dicto citius superinruit ignes.
 cesserunt flammae, cessit dolor omnis et una
 corpus et ignis erat: corpus superaverat ignem,
 spiritus ante tamen placidas superaverat auras.
 laeta dolet tacite mater pressoque dolore 270
 tristitiam luctusque suos in gaudia vertit.
 Interea trepidat et curas corde volutat
 non de praeteritis, sed de puerilibus annis
 qui superant, ne forte negent, ne forte timorem
 concipiant animo regique attendere malint. 275
 quo minor est aetas, maior metus; anxia secum
 ducit heu curas: et iam spes ac timor una
 luctantur matrisque piae per viscera currunt.
 spes tamen est melior, natum ut procedere vidit,
 et procul exultans: "Video, quid possit in isto 280
 spes conferre mihi; vultus agnoscere nostros
 debet et hic, fratrum numero parere suorum.
 forsitan hunc solum puerilia pectora tangant
 indigne ferat, quod sic velut hostia detur.
 adloquar et paucis conabor dicere verbis, 285
 sit memor ut potius generis quam temporis huius:
 Si te nobilitas, generis si tangit origo,
 respice, nate, tuos, Israhel quoque respice, nate.
 noli annos numerare tuos, puer; incipe forti
 pectore ferre deum. tradent hoc saecula saeculis, 290
 quod tua det fortis aetas exempla futuris

temporibus. da, nate, precor, quodque amplius hoc est:
cogita, quae fugias et quam meliora petantur.
non te sollicitet stolidi fallacia regis,
sed crescant istaec nunc in contraria." victor 295
spiritus extinxit flammam; sic deinde vocatum,
quod dederat, corpus tellus adapertha recepit,
sanctaque, quae superest, anima inviolata recessit.

Quamvis lassa parens, perque et sua vulnera victrix
procidit in faciem pariter manibusque supinis 300
has habuit voces et talia verba locuta est:

"Qui tenes imperium caeli terraeque marisque,
sidera qui caelo, qui das animalia terris,
aequoribus pisces, avibus qui temperas auras:
ad te, magne, meae mentis fiducia surgit, 305
qui chaos immensum, caeca caligine mixtum,
dividis in partes et das noctemque diemque,
lunamque ac solem, vario quos tempore semper,
nocte dieque, iubes lumen praebere per orbem.

post haec das hominem, cuius de semine mundus 310
completur, mortale genus, cui lingua loquescit
dissona per gentes; sapor est tamen omnibus unus.
sed quid mutarit meritumque hominumque loquellas,
longa referre mora est: coeptis insistere certum est.

te mare divisum virga tenuisse fatemur, 315
dum pede per siccum populus transcenderet aequor
Aegypti fugiens mortes regemque Pharaon,
qui sibi sanctorum numerum servire iubebat,
quem tua maiestas Mose duce transtulit amne
servatumque tua tutum virtute diremit. 320

terra dabat fructus, quos te cogente ferebat,
et sitis ad requiem quaesita est lympha latebris.
umor erat nullus: cuncti clamore querentes
poscebant Mosen, daret ut sitientibus undas.
ad quos ille brevi sic est sermone locutus: 325

"Credite posse deum, quidquid petieritis ab illo,
qui potis est virga hac amnem defundere saxo,
ut veniant fontes tota regione negati."
percussitque simul: dicto velocius omni
emisit saxum fontes dulcedine prima. 330

confiteor, totus cum sit tibi debitor orbis,
tu, quidquid possunt gentes, potes omnia solus,
et quod non capiunt gentes, capis omnia solus.
tu mortale genus curis onerasque levasque:
te precor, attonita mente confirma timentem, 335
ne desit fratrum numero meus infimus infans
ignarusque sui; quem iam procul ecce teneri
conspicio turba circumveniente frequenti.

hunc propter solum lacrimas mihi commovet aetas;
unus enim superest, de quo mihi maxima cura est, 340

ne tener ignoret, qua sit de gente creatus.
 hunc ego si possem secreto adprendere solum,
 blandirer patriumque genus patriamque docerem:
 sed quaecumque tamen potero, solacia mittam:
 Parve puer tenerisque tuis mihi carior annis 345
 (carior es regno, vita quoque carior ipsa),
 tu potes in totum victricem reddere matrem.
 tu, finis partus finisque future malorum,
 si te cura mei tangit, si matris honorem
 mente pia retines, quamvis sis carus et infans, 350
 hoc magis aure avida dictis adtende parentis.
 primum disce, puer, quid sis post ista futurus,
 si patiens fueris (quod te mihi, care, futurum
 facta docent fratrum): sanctorum in parte manebis
 et requie securus eris, dum saecula cursus 355
 saeva suos peragunt. finito tempore longo
 hanc lucem repetens aeternaue regna videbis
 non maculata malis, sed erit concordia sanctis;
 nec morti locus ullus erit nec bella citatis
 committentur equis, sed pax aeterna manebit. 360
 matri crede tuae, quae te cupit esse salutis.
 heu mihi, cur tristi vultu mea dicta repellis?
 quid refugis? miserere mei, miserere tuique!
 si liceat, prior ire velim: vetat ecce! sed ibo
 tunc, cum victorem te videro, nate, malorum. 365
 quid sperare iubes? solus mea dicta moraris?
 solus adhuc etiam revocas mihi, nate, dolorem?
 adnuis an damnas et me fratresque genusque?
 quod ne forte velis, oro te et deprecor. audi!
 his ego te parvum nutrivi, nate, papillis. 370
 his precor et lacrimas te propter, nate, profundo,
 ne remanere velis: remanebis solus et orbus;
 non tibi iam frater est ullus. solacia vitae
 quis dabit? heu solus matrem confundere temptas
 et genus et patriam, si talia dicta recusas. 375
 o quanto melius vitam servabis in aevum,
 si facis ante deum, quidquid fecere priores!
 audenter depone metus, depone timorem:
 concipe mente deum; vires dabit ille viriles."
 haec dum mater agit, puer ad praecepta parentis 380
 respicit, et solum ut se videt esse relictum,
 sustulit in caelum vultus palmasque supinas,
 et sic voce petens aeternum numen adorat;
 quem secum sensu pariter nutuque rogabat,
 vinceret ut regem, saevos ut vinceret ignes. 385
 atque ita non segnis nec pro puerilibus annis
 prosilit intrepidus medios delapsus in ignes
 et pugnat, victor donec remearet in altum
 spiritus et fratrum peteret secreta priorum.

Dum puer ista gerit, solverunt gaudia matrem:
iamque ut erat lassata malis, iam voce negata
spirat ovans interque manus conlapsa suorum
concidit exanimis resolutaque membra quierunt.
sic ipsa et nati sanctorum in parte recepta est.

390